

РОЗВИТОК РИНКУ МОЛОКА В УКРАЇНІ

***Анотація.** В статті проаналізовано сучасний стан економічної ефективності виробництва, переробки і формування ринку молока та молокопродукції в Україні.*

***Ключові слова:** підкомплекс, попит, пропозиція, виробництво, переробка, економічна ефективність.*

Постановка проблеми. Формування ринку молока в основному залежить від функціонування молокопродуктового підкомплексу, який має надзвичайно важливе значення як для розвитку економіки АПК, так і народного господарства країни в цілому. Він виконує ряд важливих функцій - забезпечує суспільство незамінними продуктами харчування; безперервно поповнює обігові кошти товаровиробників, бюджет країни, постачає сировину для інших галузей народного господарства тощо. Тому стан економіки молокопродуктового підкомплексу настійно вимагає проведення детального аналізу його галузей, виявлення вузьких місць їх функціонування, обґрунтування основних напрямків розвитку та ефективного функціонування окремих складових і регіонального підкомплексу в цілому.

Аналіз останніх дослідження і публікацій. Економічний стан виробництва, переробки та реалізації молока й молокопродуктів із врахуванням їх виключного значення як продуктів харчування завжди привертав увагу багатьох вчених. В науково - практичному опрацюванні питання формування та розвитку аграрного ринку, в тому числі і ринку молока виняткове значення мають праці Асташова М.Я., Буробкіна І.М., Васильчак С.П., Дієсперова В.С., Березівського П.С., Мостенської Т.Л., Шпичака О.М., Ільчука М.М. та інших вчених-економістів..

Виклад основного матеріалу дослідження. За науково-обґрунтованими нормами харчування людина має споживати в середньому 380кг (у перерахунку на молоко) молока і молочних продуктів, у тому числі 120 кг молока у свіжому вигляді. Якісна структура продовольчого споживання молока та

молокопродуктів в Україні значно гірша, ніж у розвинених країнах світу. Фактичне споживання молокопродукції на одну особу населення в Україні у 1990 р становило 373 кг. Проте в наступні роки у зв'язку зі спадом купівельної спроможності населення його споживання суттєво зменшилось - до 204 кг у 2011 р. Зарубіжний досвід свідчить про те, що в окремих країнах (Франція, Фінляндія, Польща та інші) рівень споживання молока і молокопродуктів в розрахунку на одну особу населення перевищує 400 кг.

Визначення попиту та пропозиції на ринку молока та молокопродукції в існуючих умовах має певні складності. Через низьку купівельну спроможність споживачів попит на цю продукцію обмежений і має тенденцію до скорочення. За таких умов правомірним було б зниження цін, а не їхнє зростання, що має місце на внутрішньому ринку. В основному, попит забезпечується пропозицією молока господарствами населення, експорт незначний і суттєвого впливу не має.

Таблиця 1

Динаміка виробництва молока за категоріями господарств

Показник	2000	2008	2009	2010	2011
Усі категорії господарств					
Поголів'я корів, тис. гол.	4958	2856	2736	2631	2582
Удій молока від 1 корови, кг	2359	3793	4049	4082	4294
Виробництво молока, тис.т	12658	11761	11610	11249	11086
Сільськогосподарські підприємства					
Поголів'я корів, тис. гол.	1851	624	605	589	584
Удій молока від 1 корови, кг	1982	3349	3893	3975	4109
Виробництво молока, тис.т	3669	2090	2236	2217	2246
Питома вага с.-г. підприємств у валовому виробництві молока, %	29,0	17,8	19,3	19,6	19,5
Господарства населення					
Поголів'я корів, тис. гол.	3107	2232	2132	2042	1998
Удій молока від 1 корови, кг	2893	4333	4397	4423	4337
Виробництво молока, тис.т	8989	9671	9374	9032	8840
Питома вага господарств населення у валовому виробництві молока, %	71,0	82,2	80,7	80,4	80,5

Основними товаровиробниками молока нині залишаються господарства населення: їхня частка становить 80,5% загального обсягу виробленого молока в усіх категоріях господарств (табл.1). Зменшення поголів'я корів (як правило, низькопродуктивних) сприяло поліпшенню якісного складу дійного стада. Про це свідчить тенденція до підвищення середнього удою молока від однієї корови. Так, у 2011р. середня продуктивність корів у господарствах усіх категорій збільшилася порівняно з 2000 р. на 82 %.

Поголів'я корів та виробництво молока у господарствах усіх категорій найбільше зосереджено у Вінницькій, Львівській, Хмельницькій, Житомирській, Чернігівській, Полтавській областях України.

При дослідженні підприємств молочної промисловості встановлено, що за період 2005-2011 рр. зросло лише виробництво обробленого рідкого молока - на 3,1% та вершків жирністю більше 8% – на 48,1%. Із групи молочних виробів зменшилось виробництво сухого молока і вершків – на 52,6%, вершкового масла на 36,1%, жирних сирів – на 35%, спредів та жирових сумішей – на 24,4%, свіжих сирів – на 8,4% та кисломолочних продуктів – на 5%.

Таблиця 2

Виробництво основних видів молочних продуктів, тис. тон

Продукція	2005	2009	2010	2011	2011р. у % до 2005р.
Молоко оброблене рідке	864	770	801	891	103,1
Кисломолочні продукти	499	492	479	474	95,0
Сири жирні	274	224	207	178	65,0
Сир свіжий неферментований та сир кисломолочний	83,5	84,8	78,5	76,5	91,6
Вершки жирністю більше 8%	21,2	16,0	19,8	31,4	148,1
Масло вершкове	120	74,7	79,5	76,7	63,9
Спреди та суміші жирові	80,3	73,1	65,2	60,7	75,6
Молоко і вершки сухі	113	66,7	68,8	53,6	47,4

Переробкою молока на Україні займається більше 300 підприємств, проте майже 80% ринку контролює 50 заводів, значна частина яких входить до складу великих холдингів. На сьогодні найбільш впливовими на українському ринку

молока та молочних продуктів є компанії Юнімілк Україна (ТМ «Био-Баланс», «Галактон», «Кремез», «Простоквашино», «Украинское»), Милкиленд-Україна (ТМ «7-я», «Добряна», «Коляда», «Крынка») та Вімм-Білл-Данн Україна (ТМ NEO, «Веселый молочник», «Домик в деревне», «Слов'яночка»). За трійкою лідерів йдуть такі виробники, як Геркулес (ТМ «Геркулес», «Добрыня», «Глечик», «Утречко»), Західна молочна група (ТМ Optimal, «Гурманіка», «Молочна родина»), Лакталіс-Україна (Lactalis Group) (ТМ «Фанні», «President»), ТОВ «Люстдорф» (ТМ «На здоровье», «Селянське», «Бурёнка», «Тотоша»), Рейнфорд (ТМ «Щодня»), Галичина (ТМ «Галичина», «Молочар», «Чабаны»), комбінат Придніпровський (ТМ «Злагода»), група Danone (ТМ «Activia», «Actimel»).

Рівень споживання молока та молокопродукції населенням за останні роки зменшився. Виробництво молока на одну особу населення скоротилось протягом 1990-2011 рр. на 229 кг, а споживання – на 169 кг і становити відповідно 243 кг та 204 кг (табл. 3).

Таблиця 3

Динаміка виробництва і споживання молока на одну особу населення в Україні, кг

Роки	Виробництво		Споживання	
	кг	% до попереднього року	кг	% до попереднього року
1990	472	-	373	-
1995	335	71,0	244	65,4
2000	276	82,4	199	81,6
2007	264	93,0	225	95,7
2008	254	96,2	214	95,1
2009	252	99,2	212	99,1
2010	245	97,2	206	97,2
2011	243	99,2	204	99,0

Наявні відмінності у рівнях споживання молокопродуктів в регіонах. Це пов'язано з специфікою формування ринку молока та молокопродукції. Таким видам молочної продукції, як масло, тверді сири, сухе та згущене молоко властива добра транспортабельність і тому вони мають широкий ринок збуту. А

незбиране молоко, сметана, кефір, вершки та деяка інша продукція, не можуть зберігатись тривалий час. Тому їх ринок збуту тяжіє до зон виробництва і носить локалізований характер.

Висновки. Необхідність формування ефективного молокопродуктового підкомплексу в Україні набуває особливого значення на сьогоднішній день. Основним напрямом підвищення ефективності функціонування молокопродуктового підкомплексу є раціональна пропорційність у розвитку всіх його сфер і галузей. Практика настійно вимагає здійснення структурної перебудови підкомплексу у напрямі пріоритетного розвитку галузей молочного скотарства, кормовиробництва і на цій основі створення надійної сировинної бази для підприємств молочної промисловості. Тільки за таких умов ми зможемо сформувати конкурентоздатний ринок молокопродуктів вітчизняного виробництва. Особлива роль у цьому процесі відводиться державі.

У світі відпрацьовані різні механізми державної підтримки сільськогосподарського виробництва молока. У США встановлені мінімальні ціни закупівлі державою молочної продукції. В країнах ЄС діє аналогічна система встановлення мініимальної ціни закупівлі молока з масовою часткою жиру 3,7 %, масла, сухого знежиреного молока та двох типів сирів, а також, за необхідністю, і інших продуктів. У Литві та Латвії, в період переходу до фермерського виробництва, держава фінансувала 55 % вартості будівництва ферми, решта коштів виділялася як пільговий кредит під 3-5 % річних.

В Україні процес державної підтримки виробництва молока включає наступні механізми: повернення ПДВ за продане молоко, доплати за збільшення поголів'я корів, доплати за екологічно чисту сировину для виробництва дитячого харчування, доплати сільськогосподарським виробникам за реалізоване молоко класу «Екстра» і вищого сорту, пільгове кредитування проектів будівництва і реконструкції тваринницьких комплексів і ферм, відібраних на конкурсній основі терміном на 7 років.

На жаль, існуючий механізм виділення дотацій для сільськогосподарського виробника не став активним стимулятором розвитку

аграрного виробництва. Не активізувала діяльність в аграрній сфері і Державна цільова економічна програма підтримки розвитку сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів на період до 2015 року (в силу відсутності державного фінансування). При існуючій системі державної підтримки, ймовірність зростання обсягів виробництва молока сільськогосподарськими підприємствами є незначною, а отже неможливе збільшення виробництва на молокопереробних підприємствах.

Список використаної літератури

1. Внутрішній агропродовольчий ринок в умовах СОТ/ Осташко Т.О., Волощенко Л.Ю., Ленінова Г.В.; відпов. ред. д-р екон. наук, проф. В.О.Точилін; НАН України; Ін-т екон. та прогноз. –К., 2010.- 208с.: табл., рис.
2. Державний комітет статистики України. Офіційний сайт. [Електронний ресурс]: Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
3. Исакова Д. На украинском рынке молочной продукции грядет активизация сделок М&А / Дария Исакова // «Инвестгазета» . – 2010. – № 25.
4. Моніторинг розвитку ринку молока та молочних продуктів України / Спілка молочних підприємств України. За ред. Бутенко М.І. – V випуск. – К., 2010. – 100 с.
5. Про затвердження галузевої Програми розвитку молочного скотарства України до 2015 року: Наказ Міністерства аграрної політики України від 10.12.2007 р. №886/128. – Режим доступу: <http://www.ligazakon.ua>
6. ТОП-100. Лидеры бизнеса Украины – десять лет развития экономики Украины. – 2010. – май. [Електронний ресурс]: Режим доступу: <http://gorizontmedia.com.ua/lang/ru/izdatelstvo/top-100-lidery-biznesa-ukrainy/>

Аннотация. В статье проанализировано современное состояние экономической эффективности производства, переработки и формирования рынка молока и молочной продукции в Украине.

Ключевые слова: подкомплекс, спрос, предложение, производство, переработка, экономическая эффективность.

Summary. The modern state of economic efficiency of production, processing and forming of milk and milk production market in Ukraine is analyzed in the article.

Keywords: subcomplex, demand, supply, production, processing, cost effectiveness.